

A roma/cigány kultúra érték vagy hátrány?

Orsós Anna (szerk.): A romológia alapjai

A *romológia alapjai* elnevezésű kötet 2015-ben jelent meg Orsós Anna szerkesztésében. A kötet szerkesztője a hazai cigány/roma nyelvészociológiai kutatások egyik vezető alakja, valamint a beás nyelv leírásának és tanításának is az úttörője. Számos szakirodalom és cikk mellett 1994-ben Orsós Anna és társa egy beás cigány iskolai népmese gyűjteményt adott ki. A cigány/roma nyelvvel azonban nemcsak az iskoláskorú, hanem már az óvodáskorú gyermekek is megismerkedhetnek a beás nyelvre fordított mondókákon keresztül.

A tanulmányok szerzői elméleti, tapasztalati és gyakorlati tudásukat, kutatásaik eredményeit tárják az olvasó elé. A kötet foglalkozik a cigány, roma népcsoportok történeti helyzetével, nyelvi kontextusával, társadalmi helyzetével és kultúrájával. A tanulmány rávilágít arra, hogy hazánk mennyi értékkel gazdagodott a cigányság hozzájárulásával, de a hangsúly sajnos nem erre kerül, hanem a cigányság hátrányos helyzetére. Kultúrájuk megismerésével megérthetjük, hogy milyen jelentőséggel bír az elsődleges szocializációs tér, azaz a család adta „szabadság”.

Jelen kötetet kézbe véve már az első pillanatban felkelti az olvasó érdeklődését a könyvborítón olvasható fogalmak gyűjteménye, ami a könyvben szereplő tanulmányok főbb gondolatait tükrözi. A kötet 11 tanulmányt foglal magába, mely elsősorban a romológia szakos hallgatók tanulmányaihoz szolgál kiegészítő tananyagként, de jól olvashatósága miatt a roma, cigány kultúra iránt érdeklődők figyelmét is megragadja. Elsőként a szak adatokkal alátámasztott történetét ismerhetjük meg Forray R. Katalin bevezető tanulmányában, azaz,

hogy honnan indult, milyen körülmények között, és hova jutott. A kutatások igazolják, hogy a romológia képzés már óvodáskorban elkezdődik, és átívelve az iskolai programokon a doktori képzéssel zárul. Ezt adatokkal is alátámasztja, ami megerősíti a leírtakat. Kállai Ernő tanulmányában megismerhetjük a cigányok vándorlásának útvonalát Európában, valamint a cigány csoportok elnevezéseit, a nyelvi különbségeket, a sokszínű közösségi létet, Európa „cigánypolitikáját” – a szerző különböző korok cigányságról alkotott véleményeit mutatja be. Dupcsik Csaba írásában a magyarországi cigányság került górcső alá, további kutatásokhoz nyújtva összehasonlítási és megkülönböztetési szempontokat. Dupcsik arra keresi a választ, hogy a cigányságról alkotott sztereotípiák, elbeszélések mennyire fedik a valóságot. Az identitáskérdéssel foglalkozó fejezetben Cserti Csapó Tibor rávilágít arra, hogy milyen lényeges dolgokat, tulajdonságokat kell figyelembe vennünk akkor, amikor arra a kérdésre keressük a választ, hogy „Ki a cigány?”. A magyarországi cigányok társadalmi helyzetére vonatkozó szociológiai kutatások visszatérő problémája, hogy a környezet által cigánynak vélt csoport sosem lesz azonos az önmagát cigánynak tartott csoporttal. A szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy a külső környezet alapján besorolt minősítés veszélyeket generál, ami nemcsak hazánkban jelent problémát. E tanulmányban olvashatunk a II. világháború után bekövetkezett pozitív változásról – a diszkrimináció megszűnésével, az életkörülmények javulásával és a csökkenő csecsemőhalandósággal a cigányság a felemelkedés jelét mutatta. Az iskolázottság, a foglalkoztatottság, a társadalmi

státusz a hátrányos helyzetből, a kirekesztettségéből való kilépés lehetőségét biztosította. Ez a felfelé ívelés azonban a rendszerváltás idején (1980–90) hanyatlásnak indul. A gazdasági válság nagymértékben sújtotta a cigányság társadalmi helyzetét. A munkahelyi létszámleépítések a szocializmus időszakának politikai célját – a teljeskörű foglalkoztatottságot – egy csapásra megsemmisítették.

A kötet külön kitér a beás és a romani nyelv helyzetére, a nyelvhasználattal kapcsolatos kérdésekre. Szalai Andrea a magyarországi cigány kisebbség által használt nyelvek, elsősorban a kétnyelvűség szociológiai aspektusait tekinti át. Tanulmányában a beás és romani nyelvet általánosságban mutatja be, inkább a romani nyelvet beszélő közösségre helyezve a hangsúlyt. Míg Orsós Anna a beás nyelvészeti kutatásokon keresztül a Magyarországon beszélt beás nyelv helyzetét, a nyelvhasználattal kapcsolatos kérdéseket, a kétnyelvűség sajátosságát, addig Lakatos Szilvia tanulmányában a romani nyelv fejlődési szakaszait mutatja be, kitér az oktatásban betöltött szerepére (közép- és felsőoktatás), elemzi jogszabályi háttérét. Orsós saját kutatásainak eredményein keresztül lehetővé teszi az olvasó számára a beás nyelv és a nyelvet beszélő társadalmi csoport megismerését, valamint fókuszba helyezi az oktatásfejlesztés lehetőségét. Foglalkozik a hétköznapi problémaként jelentkező „cigány vagy roma?” kérdéskörrel is, az e népcsoportokhoz tartozók megszólításával. Ezt követi Hajdu Tamás, Kertesi Gábor és Kézdi Gábor tanulmánya, melyben a magyarországi roma tanulók továbbtanulási esélyeiről olvashatunk. Az elvégzett kutatások rávilágítanak arra, hogy nem etnikai sajátosságok, hanem társadalmi okok miatt történik a nagymértékű iskolaelhagyás, lemorzsolódás már az általános iskolában is. Zolnay János a roma tanulók közoktatásba való bekerülését, bennmaradását mutatja be. 2002 és 2010 között esélykiegyenlítő rendszerkorrekciós kísérlet kezdődik, amit 2010 után egy kirekesztő fordulat követ. Főrika László, Török Tamás és Magicz András

tanulmánya a nemzetiségi jogok rendszerét vizsgálja. Kitér a nemzetiségi oktatás hatékonyságára, foglalkozik a nemzetiségi jogok törvényekben való megjelenésével (köznevelési törvény, egyenlő bánásmódról szóló törvény). Szuhay Péter írásában a cigány csoportok kultúrájából szemezgethetünk. A cigányokról szóló néprajzi kutatásokban a nyelv, a vándorlás, a foglalkozás, de akár a megélhetés tárgyköréből sok információ van, de az anyagi kultúráéból nagyon kevés. Beck Zoltán a cigány, roma irodalom és képzőművészet alapjaival ismerteti meg bennünket. Az irodalmi szövegek leíró monográfiák, a társadalmi érzékenység problémakörével foglalkoznak. Képzőművészetükben a cigányság etnikai sajátosságait, a képzelet- és élményvilágát kifejező sajátos képi gondolkodásmóddal tükrözi.

A tanulmányok végén a témához kapcsolódó bőséges szakirodalom található, segítve ezzel az egyes témákban való mélyebb elmerülést. Jelen kiadvány nem törekedhetett teljességre, olvashatjuk a bevezetőben, de célját maximálisan elérte. Elsősorban azt, hogy felvázolja azokat az okokat, amelyek a cigány, roma sorsokhoz vezettek, és felvillantja a megrázó történetek fontosabb állomásait országos és regionális keretek között. A kötet folyamatosan érzékelteti a szegregáció, kirekesztettség, az előítéletek évszázados gyökereit, keletkezésének okait, amin nekünk, a többségi társadalomban élőknek kell változtatni. Ehhez viszont meg kell értenünk a romák gondolkodásmódját, életszemléletét.

Óvodapedagógusként nagyon fontosnak tartom, hogy megismerjük más népek, köztük a roma/cigány nép történetét, kultúráját és nyelvezetét, mely ismeretek segítségünkre vannak a gyermekek óvodai befogadása során. Az óvoda a cigány gyermekek életét igyekszik úgy megszervezni, hogy abban a magyar óvodai nevelés hagyományai, értékei jól ötvöződjenek a cigányság kulturális, nyelvi identitásának erősítésével, miközben figyel a cigány gyermekek képességeire. Orsós tanulmányában olvashatunk a nemzeti-ségi nevelésre vonatkozó jogszabályok

irányelveiről, amit az intézményi tartalmi szabályozó, a Pedagógiai Program rögzít. Az óvoda esetében is központi szabályozás rendelkezik arról, hogy minden gyermek számára biztosítani kell az óvodai neveléshez való egyenlő hozzáférést, a gyermeki személyiség kibontakoztatását és az előítélettől való mentességét. A prejudikáció mint társadalmi jelenség sajnos már az óvodában is jelen van. Ezen rossz beidegződés ellen sokat tehetnek az oktatási-nevelési intézmények és a pedagógusképzés. Hatékony módszerek alkalmazásával megelőzhetők a diszkriminatív megnyilvánulások, a nem kívánatos magatartásformák. Az előítéletekkel szembeni küzdelem kiinduló pontja az ismeretek rendszeres átadása, érzékenyítő előadások tartása, tankönyvek, iskolai segédanyagok megjelenítése, melyek a társadalom multikulturalitását tükrözik.

Pedagógusként nap mint nap kapcsolatba kerülünk a bennünket körülvevő sokszínű kultúrával. Munkánkat csak akkor tudjuk jól végezni, ha a megtapasztalt eltéréseket tudomásul vesszük, megvan bennünk a nyitottság, az empátia; toleránsak vagyunk, és elfogadjuk a plurális értékrendszerek egymásmellettségét. Ezenfelül rendelkezünk kell megfelelő ismeretekkel, képességekkel, és nem hagyhatjuk figyelmen kívül a családból hozott

szokásokat, normákat sem. Mindezeket egybevetve és a saját mintánk során olyan pozitív viszonyulási alapot teremthetünk, amely a másik ember elfogadását közvetíti. Szükségét érzem, hogy saját példámon keresztül csökkentsem az előítéletes viselkedés gyakoriságát. Az intézményünkbe járó roma/cigány családokkal és gyermekeikkel jó viszonyt ápolva segítjük minél könnyebb beilleszkedésüket kis közösségünkbe, majd tovább bővítjük azt.

Azt gondolom, hogy ez a tanulmánykötet nagymértékben hozzájárul a változás folyamatának elindításához, akár romológia szakos hallgató vagy pedagógus, akár a roma/cigány kultúra iránt érdeklődő személy forgatja.

Gondolataim zárásaként: maximálisan tudom ajánlani minden olvasó figyelmébe e kötetet, és bízom benne, hogy rövid, összefoglaló soraimmal sikerült felkelteni az érdeklődést a tanulmányok elolvasásához.

Orsós Anna (2015, szerk.). *A romológia alapjai*. PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wislocki Henrik Szakkollégium.

Lantos Tünde

PTE Neveléstudományi Doktori Iskola